

VOORWOORD

‘Moeten we niet zeggen: we maken geen partijprogramma, wij maken een houding?’ Aan het woord is Hans van Mierlo, de medeoprichter van D66 die bijna twintig jaar partijleider zou zijn. Hij achtte het in 1991 aannemelijk dat als gevolg van de voortschrijdende individualisering en technologisering de politieke partijen uiteindelijk van het toneel zouden verdwijnen. Echt rouwig was Van Mierlo daar niet om. Gretig nam hij veranderingen waar die op hun komende eclips wezen: zo zou de mentaliteit van de politicus al voor de programmatische boodschap zijn komen te staan. De partij kreeg zo een andere functie, aldus Van Mierlo, namelijk die van ‘discussieplatform en service-instituut voor te verkiezen mensen die daar hun postuur, hun denkbeelden en hun karakter kenbaar maken.’¹

Ook al heeft de politieke partij het anno 2021 moeilijk, tot nu toe heeft Van Mierlo geen gelijk gekregen. In zijn visie op de partij, nu dertig jaar geleden verwoord, kunnen we vooral zijn eigen opvattingen herkennen over wat een politieke partij zou moeten zijn. In de 55-jarige geschiedenis van D66 was Van Mierlo het langst partijleider, maar in vergelijking met zijn opvolgers had hij het minst op met de partijorganisatie. Hij was een man die ‘graag in paradoxen dacht en sprak’, aldus zijn biograaf Hubert Smeets, maar deze ogenschijnlijke ongerijmdheid lijkt aan zijn aandacht te zijn ontsnapt. Na de oprichting van D66 in 1966 had Van Mierlo zich sterk gemaakt voor D66 als een niet al te geïnstitutionaliseerde ‘beweging’. Deze diende zich vooral niet te hechten aan het eigen voortbestaan, maar zodra dat mogelijk was met de PvdA op te gaan in een ‘progressieve volkspartij’. Hoe de wat vrijgevochten Van Mierlo zich de fusie van zijn ‘beweging’ met de bij organisatie zwerende sociaal-democraten destijds concreet heeft voorgesteld, is niet bekend – maar dat het een gelukkig huwelijk zou zijn geworden is niet goed denkbaar. Decennia later speelde Van Mierlo met de gedachte om de partij D66 maar in te ruilen voor een

meer vrijblijvende kiesvereniging, ‘Lijst D66’ geheten.² Ook al was dit waarschijnlijk niet al te serieus, het zegt wel iets over het geringe belang dat hij toekende aan de partijorganisatie.

In dat licht bezien is het gelet op de grote en aanhoudende invloed van Van Mierlo op D66 eigenlijk een wonder dat ‘zijn’ partij op 14 oktober 2021 haar 55-jarig bestaan viert. Het lijkt niet geheel toevallig dat Alexander Pechtold, die in 2006 als partijleider de zegen kreeg van Van Mierlo, in de nadagen van de D66-aartsvader en na diens dood in 2010 met straffe hand de professionalisering en centralisering van D66 doorvoerde en mede daarmee de partij uit zijn derde existentiële crisis leidde en weer op de kaart zette.

Het zware stempel dat Van Mierlo niet alleen in organisatorisch maar ook in ideologisch, programmatisch en strategisch opzicht op D66 drukte, is een van de thema’s die aan de orde komen in *Tussen bestormen en besturen*. In dit boek wordt de balans opgemaakt van meer dan een halve eeuw D66. De geschiedenis van de partij over de periode 1966-2012 is gedetailleerd vastgelegd door politicoloog Menno van der Land.³ Leidraad in deze bundel is de ontwikkeling van D66 van buitenbeentje in de Nederlandse politiek in 1966 naar de mainstream-partij van tegenwoordig. Heeft D66 zich aangepast aan de rest, of zijn de andere partijen juist meer op D66 gaan lijken? Over deze kernvraag buigt een aantal historici en politicologen zich vanuit verschillende invalshoeken.

Deze bundel verschijnt in de reeks die het DNPP in 2008 met Boom uitgevers Amsterdam is gestart. Graag wil ik de beide redacteurs bedanken: historicus Coen Brummer, directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66, en politicoloog Simon Otjes, verbonden aan het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) van de Rijksuniversiteit Groningen en aan het Instituut Politieke Wetenschap van de Universiteit Leiden, die de redactie hebben gevoerd. Het feit dat dit boek voortkomt uit een samenwerking tussen het DNPP en de aan D66 verbonden Van Mierlo Stichting heeft op generlei wijze afbreuk gedaan aan de wetenschappelijke onafhankelijkheid van de auteurs.

Speciale dank gaat uit naar Aniek Zwemer, die de redacteurs bijstond als redactieassistent, en naar Meine Henk Klijnsma, die commentaar gaf op enkele hoofdstukken. De titel van dit boek – *Tussen*

bestormen en besturen – ontlene wij onder dankzegging aan een artikel uit het *Algemeen Dagblad* van Jan Hoedeman en Laurens Kok.

Gerrit Voerman, directeur DNPP
Groningen, juni 2021